

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ KEYС- МЕТОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Пащенко Тетяна Миколаївна
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії технологій професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

В статті розглянуто методологічні позиції кейс-методу (case-study), єдність дидактичних принципів застосування кейс-методу, розкрито його зміст, вплив методу на формування навичок учнів в практиці навчально-виховного процесу ПТНЗ будівельного профілю.

Надано увагу моделі ситуаційного навчання при застосуванні кейс-методу на заняттях із спеціальних дисциплін, виділено етапи створення кейсу. Проаналізовано переваги і недоліки застосування кейс-методу в навчальний процес професійно-технічних навчальних закладів.

Ключові слова: кейс-метод, навички, етапи створення кейсу.

Будівельна галузь, як і Україна в цілому, потребує цілісної системи освіти, яка б відповідала національним інтересам і світовим тенденціям розвитку та забезпечувала б підготовку фахівців, здатних втілювати їх у життя. Сьогодення вимагає від людини високої творчої самостійності, умінь ставити перед собою конкретні цілі та знаходити оптимальні методи і засоби їх досягнення шляхом самоосвіти, самоорганізації. Головним завданням професійно-технічної освіти є підготовка творчого, активного, відповідального висококваліфікованого робітника, компетентного і конкурентоспроможного на ринку праці.

За сучасних умов вимоги до фахівців з боку роботодавців не обмежуються вимогами до високого рівня кваліфікації. Висуваються також вимоги: вміння мотивувати самого себе; працювати в команді; уважно спостерігати, відбирати, відкидаючи зайве, важливу для аналізу інформацію; вміння визначати проблему й аналізувати альтернативні

варіанти її розв'язання; вміння зосереджуватися й приймати правильні рішення за стресових умов тощо.

Головним є не просте накопичення знань, досвіду діяти за певними програмами та алгоритмами, а сформованість навчально-пізнавальних умінь і навичок, стійких професійно-пізнавальних інтересів учнів. З огляду на це, у професійно-технічній освіті на перший план висувається завдання створення умов, які забезпечують всебічний розвиток творчого потенціалу особистості учня. Одним із таких підходів підвищення якості підготовки фахівців у ПТНЗ є організація цього процесу на засадах інноваційних технологій.

Проблема впровадження кейс-технологій у практику вищої професійної освіти на даний час є вельми актуальною, що обумовлено вимогами сучасності як самого змісту освіти, так і до якості фахівця, який закінчує ПТНЗ.

Проблемі використання кейсів у підготовці майбутніх фахівців присвячені дослідження Е.Ф. Зеєра [2], П.М. Шеремета, Л.Г. Каніщенко [9] та ін. Теоретичні засади застосування сучасних педагогічних технологій у навчальному процесі розкрито у працях І. Богданової, О. Михайлової [4], В. Матірко, В. Полякова [5], Кавтрадзе Д. Н. [3], Ю. Ткаченка, О. Сидоренка, Ю. Сурміна, В. Лободи, А. Фурда [7]. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що в науковій і методичній літературі в основному приділяється увага сутності кейс-методу, алгоритму проведення занять із застосуванням кейсу, але майже зовсім не розкриваються переваги застосування цього методу з метою формування особистісних якостей фахівців.

Мета статті полягає в осмисленні кейс-методу (case-study) з методологічних позицій і розкритті його змісту, впливу методу на формування навичок учнів в практиці навчально-виховного процесу ПТНЗ будівельного профілю.

Метод case-study або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань, – ситуацій (вирішення кейсів).

Безпосередня мета методу case-study – спільними зусиллями групи учнів проаналізувати ситуацію, яка має місце у реальному житті і розробити практичне рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір кращого в контексті поставленої проблеми.

Використання методу case-study в навчанні дозволяє підвищити пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін, сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок. Помітною особливістю методу case-study є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя. Створений як метод вивчення економічних дисциплін, в даний час метод case-study знаходить широке розповсюдження у вивченні і інших наук.

Case-studies, конкретні ситуації, які спеціально розробляються на основі фактичного матеріалу з метою подальшого розбору у навчальних заняттях, втілюють у собі наступні ідеї [1]:

1. Метод призначений для отримання знань з дисциплін, істина в яких плюралістична, тобто немає однозначної відповіді на поставлене питання.

2. Акцент навчання переноситься не на оволодіння готовим знанням, а на його вироблення, на співпрацю учня і викладача; звідси принципова відмінність методу case-study від традиційних методик – демократія в процесі отримання знання, коли учень по суті справи є рівноправним з іншими учнями і викладачем в процесі обговорення проблеми.

3. Результатом застосування методу є не тільки знання, але і навички професійної діяльності.

4. Технологія методу полягає в наступному: з урахуванням певних правил розробляється модель конкретної ситуації, яка має місце у реальному житті, і відбиває той комплекс знань і практичних навиків, які учням потрібно отримати; при цьому викладач виступає в ролі ведучого, який генерує питання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, тобто в ролі посередника у процесі співпраці.

5. Позитивною стороною методу ситуаційного аналізу є не тільки отримання знань і формування практичних навичок, але і розвиток системи цінностей учнів, професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світовідчуття.

6. У методі case-study долається класичний дефект традиційного навчання, пов'язаний з “сухістю”, не емоційністю викладу матеріалу – відповідним чином організоване обговорення кейса може нагадувати театральну виставу.

Таким чином, кейс-метод – це такий метод навчання, за якого учням пропонують проаналізувати реальну життєву ситуацію. Опис цієї ситуації одночасно висвітлює не лише конкретну практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, які треба засвоїти під час розв'язування проблеми.

Застосування кейс-методу базується на єдності дидактичних принципів:

- індивідуальний підхід до кожного учня;
- забезпечення достатньою кількістю наочних матеріалів;
- максимальна свобода в навчанні;
- формування навиків самостійності, самоорганізованості, уміння працювати з інформацією;
- концентрація на основних положеннях, а не на великому об'ємі теоретичного матеріалу;

- акцентування уваги на розвитку позитивних і необхідних для подальшого удосконалення якостей майбутнього кваліфікованого робітника.

Кейс-технологія одночасно відображає і практичну проблему, й актуалізує певний комплекс знань, необхідний для вирішення цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність. Метод надає можливість розвинути в майбутніх кваліфікованих робітників самостійне мислення, вміння глибше зрозуміти тему, уявлення, мислення та дискусію, аналітичне стратегічне мислення, вміння вирішувати проблеми і робити раціональні висновки, комунікаційні навички. Кейс-метод дає змогу навчитися поєднувати теоретичні знання з реаліями життя, перетворювати абстрактні знання у цінності і вміння.

Використання даної педагогічної технології дає можливість розвивати інтелектуальні навички майбутніх кваліфікованих робітників, які будуть їм потрібні в подальшому навчанні і в професійній діяльності, сприяє досягненню успіхів у формуванні їхньої технологічної культури.

Навички, які розвиває метод case-study [8]:

- *аналітичні навички* (Вміння відрізнити дані від інформації, класифікувати, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти та добувати їх; мислити чітко й логічно. Особливо це важливо, коли інформація невисокої якості),
 - *практичні навички* (Формування на практиці навичок використання теорії, методів та принципів),
 - *творчі навички* (Ситуації, запропоновані в кейсі, самими логічними міркуваннями, як правило, вирішити не можна. Тому творчі навички дуже важливі в генерації альтернативних рішень, які не можна віднайти логічним шляхом),
 - *комунікативні навички* (Вміння вести дискусію, переконувати, використовувати наочний матеріал та інші медіа-засоби, кооперуватися в групі, захищати власну точку зору, переконувати опонентів, складати

короткий та переконливий звіт. Найголовнішим є те, що учні отримують можливість працювати в команді, що в свою чергу, забезпечує розвиток комунікативних та ораторських здібностей.),

- *соціальні навички* (Під час обговорення кейсів виробляються певні соціальні навички: оцінка поведінки людей, вміння слухати, підтримувати в дискусії чи аргументувати протилежні думки, контролювати себе тощо),

- *навички самоаналізу* (Розбіжність думок під час дискусії сприяє осмисленню і аналізу думок інших і своєї власної).

Такий метод вчить учнів аналізувати та розробляти програми дій, що, в свою чергу, мотивує їх до правильної поведінки у разі, коли настане час діяти в реальній ситуації.

Також кейси допомагають у перенесенні навчального середовища з аудиторії на робочі місця. Особливо це можливо з огляду на те, що учні:

- а) краще усвідомлюють власні пріоритети та цінності, які мають відношення до їх професійної діяльності;

- б) вчаться визначати класи більш чи менш типових ситуацій;

- в) розвивають в собі ширші можливості для аналізу, оцінюють наслідки різних рішень.

Хоч би якою цікавою та вдалою була конкретна ситуація, ефективність роботи з нею виявиться мінімальною, якщо викладач не засвоїв методику аудиторної роботи з кейсами.

Класичний варіант моделі ситуаційного навчання такий:

- I етап – індивідуальне вивчення студентами тексту ситуації (як правило, позааудиторно);

- II етап – формулювання викладачем основних питань з кейсу, вступне слово викладача;

- III етап – об'єднання студентів у малі групи;

- IV етап – робота студентів у складі малої групи;

- V етап – презентація «рішень» кожної малої групи;

VI етап – загальна дискусія, запитання, виступи з місця;

VII етап – виступ викладача, його аналіз ситуації та процесу обговорення;

VIII етап – підсумки й оцінювання роботи студентів із кейсом.

Розглядаючи етапи роботи з кейсом, на перший погляд здається, що роль і значення викладача відходить на другий план, уся робота лягає на плечі учнів. Утім, одним із аргументів проти застосування методу конкретних ситуацій є саме нова роль викладача в процесі навчання.

Роль викладача під час роботи з конкретними ситуаціями в тому, що він керує процесом, який приведе до відкриття, контролює, власне, «некеровану» діяльність групи.

Під час «доаудиторної» роботи – викладач має підготувати збірку кейсів, які відповідатимуть завданням конкретного курсу, зважаючи на вимоги до певних ситуацій. Для ефективної роботи учнів треба продумати домашнє завдання, яке передбачатиме або підготовку питання до конкретної ситуації, або письмовий аналіз самого кейсу. Також можна запропонувати огляд додаткової літератури з проблем, що стосуються конкретної ситуації.

Велику увагу треба приділити організаційним моментам:

- підготувати в достатній кількості тексти самого кейсу, щоб кожен учень міг хоча б за кілька днів отримав його для самостійного опрацювання;
- забезпечити інший роздатковий матеріал;
- продумати матеріально-технічне забезпечення роботи навчальної групи (аудиторія, меблі, технічні засоби тощо);
- продумати розподіл часу (особливо на роботу в аудиторії).

Проте добре підготовленого кейсу мало для ефективного проведення заняття. Для цього необхідно ще підготувати методичне забезпечення, як для самостійної роботи студентів, так і для проведення самого заняття.

Програмне забезпечення передбачає пошук технічних засобів, за допомогою яких організовується доставка кейса. Можливі різні варіанти надання програмного продукту споживачам освітніх послуг. Це може створення інформаційно-освітнього сайту, завдяки якому в інтерактивному режимі буде здійснена доставка кейса. Іншою можливістю є використання Інтернету, електронної пошти для розсіпки навчально-методичних матеріалів [6 с. 247].

Кейс – інтелектуальний продукт, результат науково-методичної діяльності викладача що має свої джерела: суспільне життя з усією багатогранністю є джерелом сюжетів, проблем і фактів кейсу.

Розроблення кейсів – це складне завдання. Допомагає розв’язати його наявність великого обсягу вже готових кейсів, які можна запозичити з навчальної літератури.

Створення кейсу проходить в такій послідовності:

1. Формування дидактичних цілей кейсу.
2. (визначення місця кейсу в структурі навчальної дисципліни, формулювання цілей і завдань).
3. Визначення проблемної ситуації.
4. Складання основних тезисів кейсу.
5. Пошук інституційної системи (фірма, організація, тощо.).
6. Визначення джерел і методу збору інформації.
7. Побудова або вибір моделі ситуації, яка відображає діяльність інституту.
8. Перевірка відповідності моделі ситуації реальності.
9. Вибір жанру кейсу.
10. Написання тексту кейсу.
11. Діагностика правильності і ефективності кейсу.
12. Підготовка остаточного варіанту кейсу.
13. Пошук технічних засобів, за допомогою яких організовується доставка кейсу.

14. Підготовка методичних рекомендацій по застосуванню кейсу.

15. Запровадження кейсу у процес навчання .

Педагогічний потенціал кейс-метода значно вищий ніж педагогічний потенціал традиційних методів навчання. Наявність в структурі методу дискусій, обговорень, аргументацій навчає майбутніх кваліфікованих робітників дотримання норм і правил професійного спілкування. Кейс-метод має великий виховний потенціал з позиції формування особистісних якостей: креативності; працьовитості; готовності взяти на себе відповідальності за результати власного аналізу ситуації і за роботу всієї групи; впевненості в собі; розвиток вольових якостей, цілеспрямованості; здатності до конкурентоспроможності; соціально активної і життєво компетентної особистості, здатної до саморозвитку, самовдосконаленню і самореалізації.

Перевага кейс-метода відносно традиційних, що застосовуються у навчальному процесі, є незаперечною. Кейс-метод дозволяє зацікавити учнів процесом навчання, формує сталий інтерес до конкретної навчальної дисципліни, сприяє активному засвоєнню знань та навичок.

Проте кейс-метод має певні недоліки:

- недостатньо досліджений у педагогіці;
- не сприяє глибокому вивченню педагогічних проблем і завдань;
- вимагає більших затрат часу;
- потребує від викладача певного досвіду, глибоких знань у проведенні дискусії та аналізу "кейсової" ситуації;
- викладач повинен вміти відмовитися від власних суджень та упереджень.

Досвід використання кейс-технологій дозволив визначити основну перевагу цієї групи технологій над традиційними формами навчання – це можливість більш оперативного керівництва студентом, його виховання в процесі спілкування з викладачем і групою [6 с. 247-248].

Результати досліджень дають можливість зробити висновок, що основною проблемою в справі впровадження кейс-технологій у навчальний процес підготовки кваліфікованих робітників є відсутність розроблених кейсів із спеціальних дисциплін і відсутність стимулу для їх розробки.

Висновки. Використання кейс-методу для навчання майбутніх кваліфікованих робітників з одного боку стимулює індивідуальну активність учнів, формує позитивну мотивацію до навчання, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості і компетенції, а з другого дає можливість самому викладачу самовдосконалюватись, оновлювати власний творчий потенціал.

На умови впровадження кейс-технологій в навчальний процес ПТНЗ впливають недоліки: можливість лише епізодично використовувати методику в навчальному процесі; великий обсяг підготовки у порівнянні з традиційною, недостатність розроблених пакетів кейсів для різних дисциплін по підготовці кваліфікованих робітників. Впровадження кейс-технологій в навчальний процес ПТНЗ не має ні теоретичної, ні методичної підтримки.

Подальшого вивчення потребує стан впровадження кейс-технологій в навчальний процес ПТНЗ, його теоретична і методична підтримка.

Література

1. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.vshu.ru/lections.php?tab_id=3&a=info&id=2600
2. Зеер Э. Ф. Психология профессиональных деструкций: учебное пособие для вузов / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк: М.: Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2005. – 240 с.

3. Кавтарадзе Д. Н. Обучение и игра: Введение в активные методы обучения: учеб. пособие для учителей / Д. Н. Кавтарадзе. – М. : Психолого-социальный институт Флинта, 1998. – 192 с.

4. Михайлова Е. А., Кейс и кейс-метод: общие понятия/ Е.А. Михайлова Е. А. М.: Центр маркетинговых исследований и менеджмента, 1999. – № 1. – 136 с.

5. Сборник деловых игр, конкретных ситуаций и практических задач [Текст]: метод. пособие / В. И. Матирко, В. В. Поляков, И. М. Стариков [и др.] ; под ред. В. И. Матирко, 1991. – 255 с.

6. Сікора Я. Б. Кейс-технології при вивченні «Методів оптимізації». Науково-дослідна робота молодих учених: стан, проблеми, перспективи: матер. II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., присв. 95-річчю Херсонського держ. ун-ту. – с. 244-248.

7. Ситуационный анализ, или Анатомия Кейс-метода / под ред. д-ра социологических наук, профессора Сурмина Ю. П. Авторы: Ю. Сурмин, А. Сидоренко, В. Лобода, А. Фурда, И. Катерыняк, Кеси Меер. – Киев: Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.

8. Смолянинова О.Г. Дидактические возможности метода case-study в обучении студентов // [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.lan.krasu.ru.

9. Шеремета П. М., Каніщенко Л. Г. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі/ За ред. О. І. Сидоренка; 2-ге вид. – К.: Центр інновацій та розвитку, 1999. – 80с.

В статье рассмотрены методологические позиции кейс-метода (case-study), единство дидактических принципов применения кейс-метода, раскрыто его содержание, влияние метода на формирование навыков учеников в практике учебно-воспитательного процесса ПТНЗ строительного профиля.

Уделено внимание модели ситуационной учебы при применении кейс-метода на занятиях из специальных дисциплин, выделены этапы создания кейса. Проанализированы преимущества и недостатки применения кейс-метода в учебном процессе профессионально-технических учебных заведений.

Ключевые слова: кейс-метод, навыки, этапы создания кейса.

In the article the methodological are considered positions of method of keys (case-study), unity of didactics principles of application of method of keys, his maintenance is exposed, to influence of method on forming of skills of students in practice educational-educate to the process of PTNZ of a build type.

Attention of model of situatioonal studies is spared at application of method of keys on employments from the special disciplines, the stages of creation keysu are selected. Advantages and lacks of application of method of keys are analysed in the educational process of profesiyno-tekhnikh educational establishments.

Keywords: the case-method, stages of creation keysu.